

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA FOND BOZORI RIVOJLANISHINING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Moliya kafedrası P.h.d

Shamansurova Zilola Abduvaxitovna

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 iyuldagi “Tashqi moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiyalash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 3877-son qaroriga muvofiq O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 16 yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasining xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 35-sonli Qarori ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi muvofiq vakolatli organ bo‘lib, quyidagi operatsiyalarni amalga oshirishi belgilangan⁹:

- xalqaro moliya bozorlarida O‘zbekiston Respublikasi nomidan xalqaro obligatsiyalar emitenti bo‘lib ishtirok etish;
- emissiya risolasini, O‘zbekiston Respublikasi xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirish dasturini, hamda emissiya shartlarini mustaqil ravishda belgilash, shu jumladan emissiya hajmini va foiz stavkalarini xalqaro moliya bozorlari sharoitidan kelib chiqib mustaqil ravishda tasdiqlash;
- O‘zbekiston Respublikasi xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirishga oid shartnoma va bitimlarni tuzish;
- O‘zbekiston Respublikasi xalqaro obligatsiyalari bo‘yicha tegishli to‘lovlarni amalga oshirish;
- O‘zbekiston Respublikasi xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirish jarayonida kerak bo‘ladigan tegishli bank hisob varaqlarini ochish va yuritish;
- O‘zbekiston Respublikasi xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirishga tegishli boshqa barcha harakatlarni amalga oshirish.

Bugungi kunga kelib davlatlar tomonidan suveren obligatsiyalarni, yirik korporativ tuzilmalar tomonidan korporativ obligatsiyalarni xorijiy valyutada xorijiy davlatlarda

⁹O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 16 yanvardagi “ O‘zbekiston Respublikasining xalqaro obligatsiyalarini chiqarish va joylashtirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 35-sonli Qarori <http://lex.uz/docs/4163897>

joylashtirish amaliyotining muntazam ravishda amalga oshirib kelinayotganligi xalqaro obligatsiyalar bozori rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Bu o'z navbatida emitentlarning xalqaro moliya bozoridan katta miqdorda kapital jalb qilish orqali zarur sohalarni rivojlantirishga imkon bermoqda.

Xalqaro obligatsiyalar bozorida xorijiy obligatsiyalar an'anaviy instrumentlar hisoblanadi. Xorijiy obligatsiyalar xorijiy davlat tomonidan unga nisbatan xorijiy bo'lgan valyutada sotilgan obligatsiyalardir. Bunday obligatsiyalar yevroobligatsiyalar tushunchasi bilan ham qo'llaniladi va bunga sabab birinchi maxsus xalqaro obligatsiyalar AQSh kompaniyalari tomonidan Yevropa fond birjalarida sotish uchun chiqarilganligi bilan izohlanadi.

Yevroobligatsiyalar muomalaga chiqarish ma'lum bir tayyorgarlik ishlarini va xarajatlarni talab qiladi. Lekin boshqa tomondan nisbatan past foizlarda uzoq muddatli yuqori miqdordagi moliyaviy resurslar jalb qilish imkonini beradi.

Odatda yevroobligatsiyalar kamida 3 yilga chiqariladi, eng keng tarqalgan muddat sifatida 5 yillik muddat keltiriladi. Dunyoga mashhur kompaniyalar tomonidan muomalaga chiqariladigan yevroobligatsiyalar 15 yildan 30 yilgacha bo'lgan muddat bo'yicha amal qiladi.

Yevroobligatsiyalar bozoriga chiqish aniq dastur asosida tayyorgarlik ko'rish va emissiya qilish, chet eldan moliyaviy konsultantlar va anderryayterlar jalb qilish, xalqaro investorlar uchun taqdimotlar o'tkazish, huquqiy xizmat uchun to'lovlar va boshqalar bilan bevosita bog'liq bo'lgan yuqori miqdordagi xarajatlarni talab qiladi. Yevroobligatsiyalarni muomalaga chiqarish bilan shug'ullanuvchi dunyoga mashhur tashkilotchilar sifatida Deutsche Bank, ABN Amro, CSFB, UBS, DrKW, Citigroup, J.P.Morgan kabilarni keltirish mumkin¹⁰.

Rivojlangan mamlakatlar hukumati tomonidan yevroobligatsiyalar bozorini tartibga solinishining biror bir mezonini o'rnatilmaganligiga qaramasdan emitentlar odatda xalqaro obligatsiyalar birlamchi bozori ishtirokchilari assotsiatsiyasi Xalqaro qimmatli qog'ozlar bozori ishtirokchilari assotsiatsiyasi standartlari va talablari asosida boshqarib boriladi.

¹⁰ Шохаззамий Ш.Ш. Финансовый рынок и ценные бумаги. Книга II. Учебник. Т.: «IQTISOD-MOLIYA», 2005. 430-с.

Mazkur qimmatli qog'ozlarning asosiy savdo markazi tarixan London hisoblanadi. Shundan kelib chiqqan holda yevroobligatsiyalar muomalasi Angliya moliya xizmatlari agentligi tomonidan ham tartibga solinadi va bu agentlik tegishli hujjatlarni tayyorlash bo'yicha talablar bajarilishining qat'iy nazoratini amalga oshiradi. Bunda xalqaro standartlar bo'yicha tuzilgan uch yillik ijobiy auditorlik hisoboti, S&P, Fitch, Moody's va boshqa yetakchi agentliklarning kredit reytingi majburiy talablar sifatida belgilangan. Shuningdek, kompaniya egalari haqidagi axborotlarning to'liq, ochiqligi, qarz oluvchining asosiy aksiyadorlari pasport nusxasigacha talab qilinadi.

Yevroobligatsiyalarni muomalaga chiqarish jarayonida yuristlar xizmatlari bo'yicha xarajatlar miqdori 600 mingdan 1 million AQSh dollarigacha tashkil etishi kuzatiladi. Anderraytning o'rtacha komissiya haqi esa odatda muomalaga chiqarilgan yevroobligatsiya umumiy summasining 0,5-0,7 foizini tashkil etadi.

Yevroobligatsiyalar odatda London yoki Lyuksemburg fond birjalarida sotiladi. Lekin ular savdosining kattagina qismi birjadan tashqari bozorlar hissasiga to'g'ri keladi.

Bugungi kun amaliyotida kompaniyalar milliy valyutadagi korporativ obligatsiyalar bilan bir qatorda, yevroobligatsiya deb ataluvchi xorijiy valyutadagi qimmatli qog'ozlarning ham xalqaro fond birjalarida muomalasi kuzatilmoqda. Yevroobligatsiyalar (Ing eurobond) mamlakatdan tashqarida qattiq valyutada sotiladigan obligatsiyalardir. Yevroobligatsiyalar muomalaga chiqarish ma'lum bir tayyorgarlik ishlarini va xarajatlarni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон миллий энциклопедияси <http://n.ziyouz.com/kutubxona>.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси-<http://n.ziyouz.com/kutubxona>
3. Шохаъзамий Ш.Ш. Финансовый рынок и ценные бумаги. Книга II. Учебник. Т.: «IQTISOD-MOLIYA», 2005. 430-с.
4. https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf.
5. <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Profiles/Regional/DB2020/ECA.pdf>.